

Excursie Voorst 26 september 2015 - tekst Wim Jansen

Boerderij De Adelaar

Rijksstraat 49 te Voorst

Wij zij hier te gast op een heel oude bouwplaats met een monumentale hallenhuisboerderij. Volgens een folder over de geschiedenis van het 'Goed Nattelt, thans De Adelaar' stamt het gebouw uit de 15^e eeuw. Het dwarse voorhuis werd in 1609 aangebracht in opdracht van Evert van Lintelo. In de zijgevel bevinden zich wapenstenen met de wapens van Evert van Lintelo (†1637) en van zijn tweede echtgenote Arnolda van Hoemen (†1653).

Via vererving en verkoop kwam de Adelaar in 1902 in het bezit van L.H.N. Bosch van Rosenthal. Het bezit was toen al verpacht aan de eerste generatie Smeenk (A.J.) sinds 1881. Deze werd in 1913 opgevolgd door de tweede generatie en door de derde in 1949. Er woont nu de 4^e generatie (Wim en Cobie Smeenk. In 2003 werd de boerderij gekozen tot de mooiste Boerderij en Erf van Gelderland.

Prachtig zijn de redengevende omschrijvingen van de gemeente Voorst op hun website en ook die van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed uit 1971.

De Gemeente Voorst:

Kenmerken: uit baksteen opgetrokken boerderij met vlechtingen en afgedekt met een rieten dak met wolfseinden (niet veel bijzonders, zo kun je elke boerderij omschrijven)

De RCE: een iets uitgebreidere omschrijving ...

Fraaie, vermoedelijk laat 16e eeuwse boerderij met zadeldak, aan de noordzijde met een puntgevel, aan de zuidzijde afgesloten door een topgevel met in- en uitzwenkende zijkanten, bakstenen pinakels en muizetandlijsten. Vensters met luiken en 20-ruits schuiframen. In de zuidgevel een wapenstein. Achter het woonhuis een stal met wolfdak, waarop riet en pannen.

Het achterhuis oogt niet als een boerderij uit de 16^e eeuw. Vermoedelijk zijn de gevels van het achterste gedeelte vervangen begin jaren 1900. Opvallend ook hier weer, en wat je vaker ziet bij boerderijen die van oorsprong onder de adel verpacht werden, is de hoge deelingang. Begrijpelijk daar de koetsen in die tijd veelal hoger waren, en zo kon de bewoner droog naar binnen rijden en daar uitstappen. Vermoedelijk werden daarom ook grotere schampstenen gebruikt bij de deur zodat niet de uitsteeksels (bv de assen die door de wielen staken) tegen de muur aankwamen. De ankergebinten zijn hoog in constructie. Na wat zoekwerk boven de hilde trof ik de telmerken aan. Opvallend dat gebint 1 zich aan deze zijde bevindt en zo aftelt naar voren naar gebint 5. Er is in de geschiedschrijving sprake van dat het voorhuis er eerst gestaan heeft en dat men later de boerderij er tegenaan gebouwd heeft. Gelet op de merktekens zou het andersom zijn. Normaliter staat spant 1 tegen het voorhuis. Ik heb hier geen verklaring voor. De tussenmuur is ruim 50 cm dik. De merktekens, ovaaltjes, zijn vanaf begin 16^e eeuw toegepast.

Helaas was de kap van het voorhuis niet bereikbaar, want zou deze ouder zijn, zou dit aan kunnen geven, dat het voorhuis inderdaad ouder is dan het achterhuis. De kap van het achterhuis is, gelet op de sporen halve juffers, van na 1850.

Het voorhuis is voorzien van twintigruitsvensters met luiken. Boven de vensters aan de zuidzijde van het voorhuis lopen twee evenwijdige muizentandlijsten. Vier gemetselde pinakels zijn aangebracht op de rand van de topgevel aan de zuidzijde. De gevelstenen met de wapens van Van Lintelo en Van Heumen, zouden volgens de folder in 1609 bij de herbouw-verbouw van dit voorhuis zijn aangebracht. Wanneer die stenen zijn aangebracht is mij niet duidelijk want bouwhistorisch is duidelijk zichtbaar dat zij later zijn aangebracht en zijn hergebruikt.

De noordzijde van het voorhuis heeft een punt of tuitgevel. In de linker tuitgevel bevindt zich een oud schoorsteen kanaal wat je binnen zou verwachten. Mogelijk zou kunnen zijn dat er een uitbouw is geweest die later is afgebroken. Maar kijken wij naar de hoek voorgevel noordgevel, dan is dat niet zo. Dan heeft de uitbouw terug gestaan.

Het fraaiste voor mij om te zien aan deze boerderij, is de linkerhoek van de voorgevel. De hoek van dit metselwerk laat klezoren zien in het metselverband. Dit werd gedaan om verband te verkrijgen in je metselwerk. In die tijd kende men nog niet de drieklezoor. Hier is men pas mee begonnen in de 14e eeuw en werd tot in de 16e- , en op enkele plaatsen na, tot in de 17e eeuw toegepast. Dus wat hier zichtbaar is, is origineel metselwerk uit 16e eeuw wat je heel zeldzaam tegen komt. Fraai om te zien. Het voegwerk is van een later datum, in de 16e eeuw was het gebruikelijk om platvol te metselen en of af te werken. De daggestreep is ontstaan in de 17e eeuw. De knipvoeg na ca 1840.

Boerderij Sinderen

Voorsterklei 9 te Voorst

Ook hier heb ik weer de redengevende omschrijvingen van de gemeente Voorst van hun site gehaald en die van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed uit 1971.

De Gemeente Voorst:

Type: boerderij

Bouwjaar: begin 19e eeuw

Kenmerken: boerderij met witgepleisterd woongedeelte en een pannengedekt schilddak

De RCE is weer iets uitgebreider met hun omschrijving ...

Op het gedeeltelijk nog omgrachte emplacement van het voormalige Huis Sinderen een gepleisterde boerderij van vroeg 19e eeuws karakter met spitsboogvensters waarvoor luiken. Vensters met 25-ruitsschuiframes. Deur met eenvoudig bovenlicht. Rechts van het woonhuis de uitwendig vernieuwde stal.

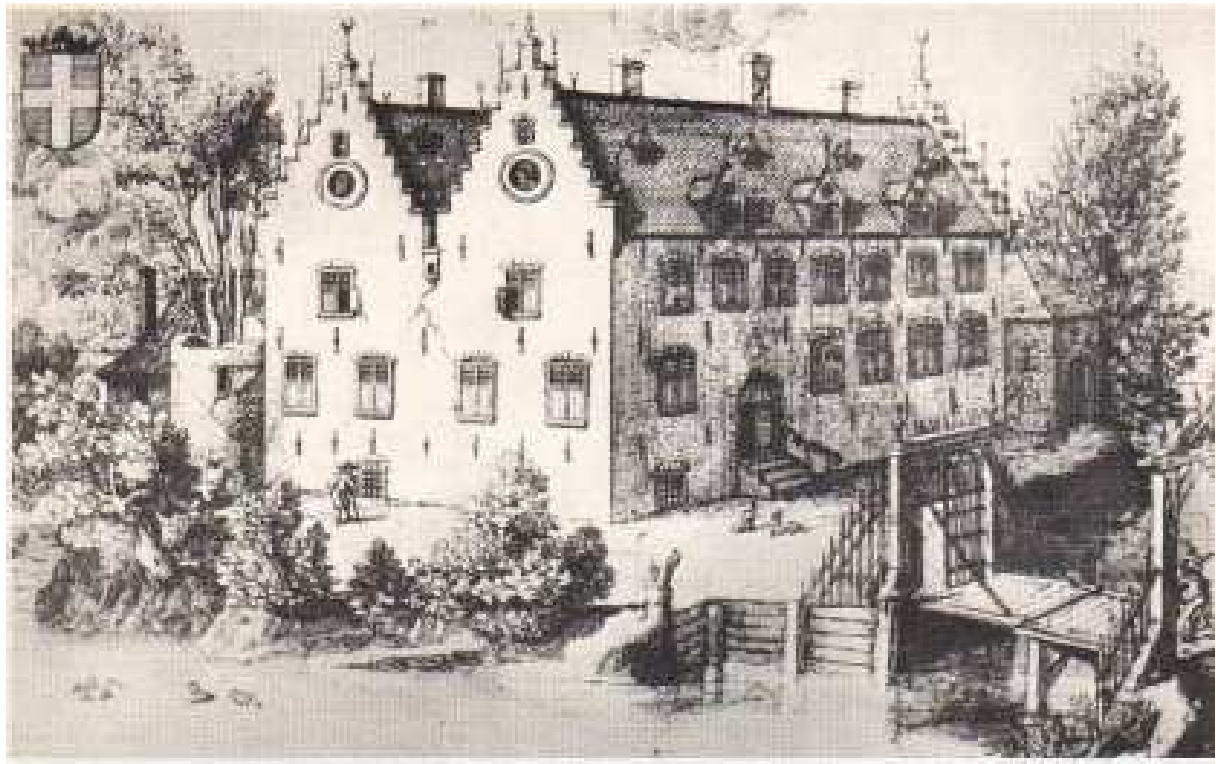
We zijn hier op een zeer oude plek namelijk bij het voormalige Huis Sinderen. Huis Sinderen, dat ligt toch in Voorst bij Gendringen denk je dan, waar naast de fundamenteën van dat oude huize Sinderen ook een T model boerderij staat, bewoond door Tom Horsting en waar de Stichting IJsselhoeven enkele malen is geweest om advies te geven over de herstelwijze van o.a. de gevels. Dus 2 maal Voorst en 2 maal Huize Sinderen, hoe kan dit?

De oudste vermelding over deze plek stamt uit 960 waar Koning Otto voor zijn zielenheil, zijn gemalin Adelheidis en zijn ouders aan Klooster Maagdenburg dit gebied met hoeve schonk. Dus toen al heeft hier vermoedelijk een boerderij gestaan. In 1297 kregen de broers Dirk en Arnold van Sinderen, woonachtig op Kasteel Sinderen in Voorst bij Gendringen, een verzoek van de Hertog van Gelre om te gaan wonen op een landgoed te Voorst bij Zutphen, zij moesten hem bijstaan in de strijd. Dat hebben de broers vanaf die datum ook gedaan. Zij hebben hun kasteel verkocht aan de heren van Avershagen, nauw verwant aan de heren van Wisch en zijn toen op deze plek gaan wonen. Zij hebben het huis verder uitgebreid en vanaf die datum heet het Huis Sinderen.

Sinderen komt in Voorst bij Gendringen van Sinder, een metaalslak, het overblijfsel van ijzeroer wanneer daar ijzer wordt uitgewonnen en veel bij Ulft- Gendringen voorkwam. De gebroeders zouden in 1322 de verkeerde kant kiezen werd alles in beslag genomen en kwam vanaf die tijd in het bezit van Gerard, Dirk en Hendrik van Hackfoort en moesten alles weer terug geven in 1356.

Het is bekend, dat in 1484 al een kapel aanwezig was gesticht op het altaar van het H. Cruys, ofwel de Sinderense vicarie. Een afgezonderd vermogen waarvan de opbrengst bestemd was voor het levensonderhoud van de priester. De vicaris moest daarvoor o.a. aan dat altaar een of meerdere missen opdragen en in gebeden bepaalde personen gedenken en afhankelijk van de stichting brief enkele andere taken vervullen. De inkomsten kwamen ten goede aan de vicaris die door de Bisschop werd aangesteld. De vicaris moest de goederen beheren. Tijdens de reformatie kwamen de vicarieën onder werelds gezag. Vanaf 31 mei 1956 zijn het wettelijke rechtspersonen. Er zijn er nog een stuk of 45 in Nederland bv Benefici en of Fries leen. De inkomsten uit deze vicarie waren 40 gulden en de opbrengst van enkele hectares grond. Hier is veel geharrewar geweest over deze vicarie mede om de vicarie op te heffen, en om zelf de revenuen weer te kunnen gebruiken.

Of het pand een verdedigingsfunctie had en daar voor gebouwd werd, daarover is weinig bekend. Het zou wel kunnen, omdat in 1990 bij archeologisch onderzoek hier een handboog en een kruisboog zijn gevonden. Wel is bekend, dat in 1672, toen de prins van Oranje zijn troepen aan den IJsel had samengetrokken, om de grens tegen het aanrukkend leger van Lodewijk XIV te beschermen, hij zelf had zijn hoofdkwartier op het slot Sinderen had en veldmaarschalk Joan Maurits van Nassau met zijn staf huisde toen op den Nijenbeek. Dus waar u nu loopt, liep de Prins van Oranje 344 jaar geleden.

Na de van Hacfoorts sinderen, woonden hier de geslachten van Torck, van Lynden en Sloet die het huis middels een veiling in 1829 verkochten. Volgens een advertentie in de 'Oprechte Haaarlemsche Courant' bestond het 'Adelijk landgoed Sinderen', *vrij van overstromingen, nabij het Dorp Voorst en Straatweg, ¾ uur van Zutphen gelegen, bestaande in een ruim vierkant Heerenhuis, met een gracht omgeven, en hebbende een grote zaal, 3 benedenkamers, keuken en kelder, 4 bovenkamers, een Domestieke kamer (huisbediende, huisknecht, dienstbode) en provisie-kamer en een tuinmanswoning, een grote nieuw aangelegde tuin en boomgaard, met uitgelezene Vruchtbomen; voorts enig bouw- en uitmuntend weiland alles te samen groot 7 bunders groot.*

**** VRIJWILLIGE VERKOOPING VAN
ONROERENDE GOEDEREN.**

De Erfgenamen van den Heer H. DE HAAS, zijn voornemens op Maandag den 28sten September eerstkomende, des namiddags om drie ure, ten Huize van den Kastelein *Weijers*, in het *Zwijnschoofd*, binnen Zutphen, openbaar te veilen en acht dagen daarna, op den 5^{den} October ter zelfden uur en plaats, sinaal te verkoopen, behalve eenige schoone BOUWHOEVEN, AKKERMAALS-BOSSCHEN en WEIDEN, nader omschreven in de *Arnhemse Courant* van den 15^{den} dezer maand September, de volgende GOEDEREN, als:

VII. Het Adelijk LANDGOED **SINDEREN**, vrij van overstroming, nabij het Dorp Voorts en Straatweg, $\frac{1}{4}$ uur van Zutphen gelegen, bestaande in een ruim vierkant Heeren-Huis, met een Gracht omgeven, en hebbende eene groote Zaal, 3 Beneden-Kamers, Keuken en Kelder, 4 Boven-Kamers, eene Domestieke- en Proviesie-Kamer, eene Tuinmans-Woning, een' grooten nieuw aangelegden Tuin en Boomgaard, met uitgelezene Vruchtboomen; voorts eenig BOUW- en uitmuntend WEIDELAND, alles te zamen en bij elkander gelegen en ruim 7 Bunders groot.

Advertentie 1829 Oprechte Haarlemsche Courant

Het word hier mede geadverteerd, dat den Hoog Welgehooren Heer Eigenaar, voornemens is op den 25 Augustus 1767, des namiddags ten 2 uren, tot Voorfit in de Herberg het Hart, in het openbaar te lasten lozeten, en op den 19 September daar na volgende, ter zelfder ure en plaats sinaal te verkoopen, het Adelyke Goed, SINDEREN genaamd, gelegen kort by het Dorp Voort en ontrent een uur van de Stad Zutphen, bestaande in een capitaal en schoon Heeren Huis, voorzien met schoone moderne onder en boven Kamers, ten deele Behaagen, Keukens en Kelders, Koetshuis en Stallingen voor Paarden en Beesten, voorts Hoven en Boomgaard, vier schoone Weidens en een Kamp Bouwland, alle naby en om het Huis gelegen, met zyne Plantagies en Vischeryen. Dan nog een schoone groote Bouw-Hof, ook naby het Huis Sinderen gelegen, insgelijks met zyne Plantagies en Vischeryen. Nader onderrigting op den Huize Sinderen voort.

Op den 17 Augustus 1767, zal in Zwol op 't Stads Wyndhuis worden ingezet, en den 7 September worden verkocht, (op Approbatie van Schepeoen en Raden) het Schip met 't Reet van 't Veer van Zwol op Amsterdam, Haarlem en Leyden &c., toe behoorende H. H. van den Bore en wylen zyn Vrouws Erfgenamen, met alle deezelfe Gereedschappen tot voorfich. Schip behoorende, zo als 't van een ieder kan gezien worden, als mede aan Hals, staande op den Dyk tot Zwol.

Advertentie 1767 Amsterdamse Courant

Opvallend dat in de advertentie verkoop van 15 augustus 1767 het heeft over keukens, kelders een koetshuis en stallingen voor paarden en beesten. In de tijd tussen 1829 en 1767 werd een kelder nooit dichtgegooid, mogelijk een verschrijving in die tijd. In 1829 werd Derk Evekink, een koopman uit Zutphen, eigenaar. Hij liet het huis in 1830 slopen en er een boerenhoeve liet bouwen. Later werd deze uitgebreid tot wat er nu staat. Thans wonen hier Jenny en Johan Metzelaar.

De prachtige slotgrachten zijn in 1965 gedempt door de gemeente Voorst die deze volgestort heeft met ... vuilnis.

U heeft rondom deze boerderij een prachtig uitzicht met fraaie glooiingen in het landschap. U ziet de kommen die in de tijd van de Marke nog ontgonnen zijn. Het waren diepe moerassen die door vele overstromingen ontstaan zijn, maar ook de nieuwe dijk dwars door het landschap en de overblijfselen van kasteel Nijenbeek.

Boerderij Wellenberg

Wellenbergweg 2 te Voorst

Deze IJsselhoeve is geen monument. Sander en Daisha de Wijs, sinds 2005 eigenaar, zijn hier toen de Wellenberg academie gestart, een Centrum voor Innerlijke Rijkdom. Daisha is ook vaste medewerker van Radio Merlijn waar zij 3 maal per week te beluisteren is. Zij krijgt wekelijks reactie over haar programma uit de gehele wereld, o.a. uit Denemarken, Zweden, Engeland, Duitsland, Zwitserland, Portugal, Thailand maar ook uit USA en Australië.

Dit is ook een oude bouwplek. Zoals de meeste hoeven in de buurt, is hier gebouwd op een oudere weerd, genaamd de Welle, afkomstig van WAL. In het eerste markeboek van Sinderen waar dit gedeelte onder valt, komt de Wellenbergh, toen geschreven met GH, niet voor. Voor het eerst pas in 1716.

De belangrijkste taak van de marke was om wegen, dijken, sluizen en vaarten in orde te houden. Waterbeheersing was een belangrijk punt, wat ook te zien is aan het feit dat nagenoeg alle hoeven in de marke op terpen zijn gebouwd. Zelfs de nieuwe boerderij waar u net langs kwam is op een terp gebouwd. Volgens de markenboeken van de marke Sinderen, waren er in 1756 negen gewaarde erven: het huis Sinderen, de Blake, de Schnauwert, de Wellenberg, de Sloezeweide, de Buitenweerd, het Pannenhuis, de Hoedemakersweerd, en de Heetkaten.

In 1809 werden de marken Sinderen en Voorsterklei samengevoegd tot één waterstaatkundige eenheid. Deze heeft bestaan tot 1959, toen het gebied werd samengevoegd met de organisatie die reeds Empe, Voorstonden en de Zutphense Overmars onder haar beheer had. De naam werd toen Polderdistrict Brummen-Voorst. In 1984 ging deze samen met polderdistrict Oost- Veluwe. Sinds 1997 valt het onder Waterschap Veluwe en dit is in 2013 opgegaan in Waterschap Vallei en Veluwe.

Deze boerderij die u thans voor u ziet, was eerst een hallehuis, de gebinten stammen uit de tijd van de bouw uit het einde van de 17^e eeuw en is rond 1900 uitgebreid met een dwarsvoorhuis als een T-model boerderij met een extra schuur voor opslag en verwerking van landbouwgewassen. In het platte gedeelte heeft een dorsmolen gestaan.

Zover bekend heeft generaties lang de familie Schaap hier gewoond. Toen Hendrik Jan Schaap overleed in 1938 volgde zijn zoon hem op en toen deze op 18 mei 1945 verongelukt is heeft zijn moeder het geheel tot haar dood in 1947 voortgezet. De boerderij kwam leeg te staan en begin jaren '50 werd het bedrijf door de familie Makking, moederskant, de boerderij aangepast en is toen begonnen met melkvee. De openloopstal is onlangs gesloopt in het kader van Ruimte voor de Rivier.

Het voorhuis heeft prachtige Jugendstil trekjes in de bovenramen van de droogzolder. De gebinten zijn op een speciale constructieve manier hersteld.

Wim Jansen, september 2015

Historische foto's afkomstig uit beeldbank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed
<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>

Aantal foto's afkomstig van monumentenlijst gemeente Voorst
<http://www.voorst.nl/wonen/bouwen-en-ruimtelijke-ordening/monumenten-cultuurhistorie/monumentenlijst/monumenten-voorst/>

Afbeelding kasteel Sinderen afkomstig uit "De ontginningen en nederzettingen in het noordelijk deel van het kerspel Voorst" door L.J. Keunen, februari 2001
https://www.academia.edu/3087061/De_ontginningen_en_nederzettingen_in_het_noordelijk_deel_van_het_kerspel_Voorst_graduate_thesis_2001